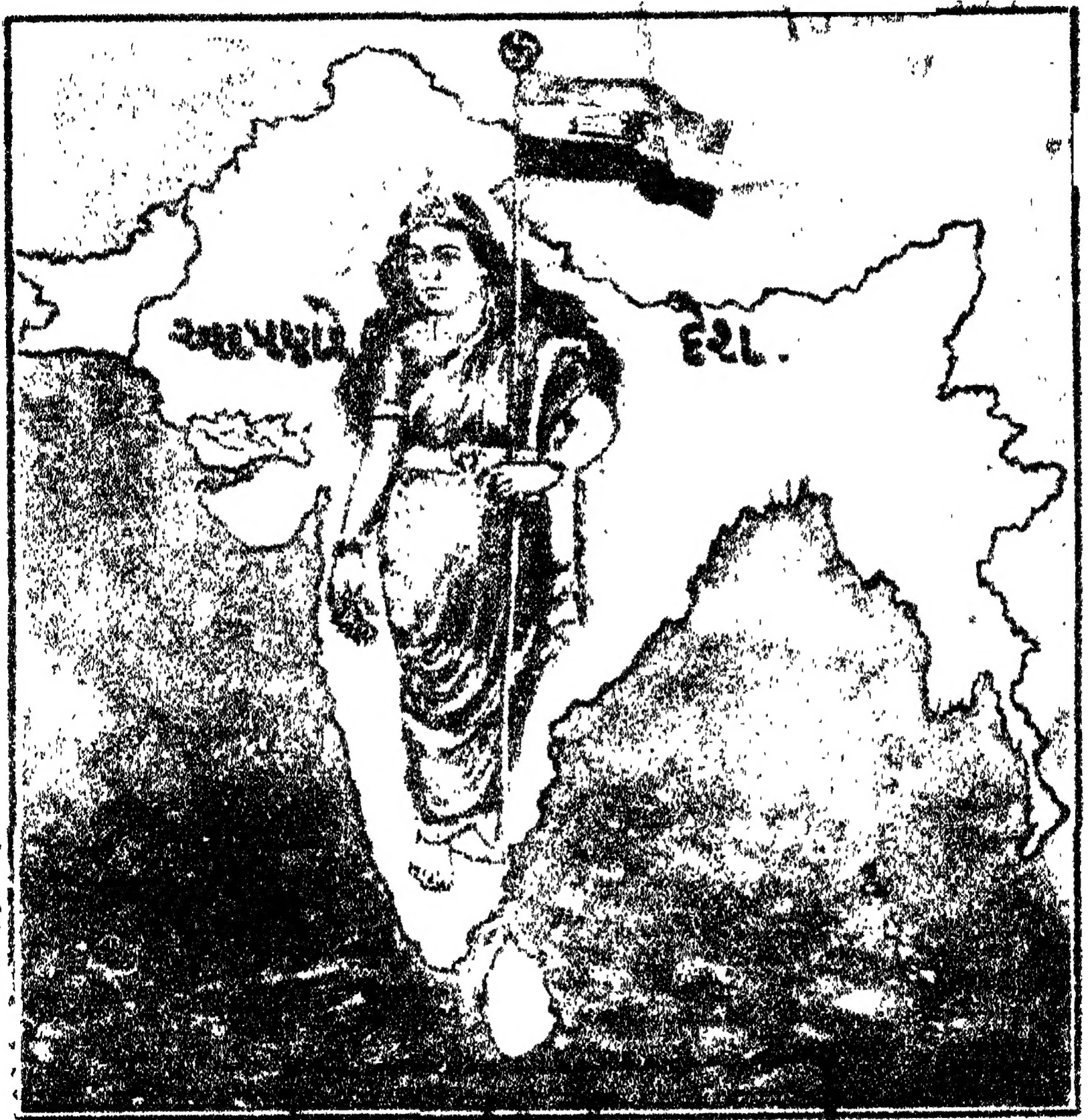

આપણા દેશના મહાન સ્ત્રીપુરુષોની

सचित्र

ઐતિહાસિક વાતો

100-100000

दि. २० अगस्त १९४० दिनांक २० अगस्त १९४० दिनांक २० अगस्त १९४०

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કૌપીંગલ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૨૨૩૨૪ કિંમત ૦૪૦.

ગ્રંથનામ પ્રાપ્તિ ૧૧૩ માત્ર

વર્ગીક ૧ ૬૪૨:૦૪૬:૦૦૨:૬૫૦ ૪૫૬

મુંબઈ ઈલાકાના સરકારી કેળવણીખાતા તરફથી પ્રાથમિક શાળાની

લાગણેરી અને ધનામ માટે મંજુર

આપણા દેશના મહાન સ્ત્રીપુરુષોની

સચિત્ર

ઐતિહાસિક વાતો

લેખિકા

દિવાળીબાઈ ઝીણાભાઈ રાડોડ

મુ. શિ. મ્યુ. ગુલાબબાઈ સેન્ટ્રલ ગુ કન્યાશાળા, મુંબઈ, ર.

“અટવના અકરમાતથી કેમ અચવં ?” અટવથી થતા
અકરમાનો અટકાવવાની સાવચેતી નાં ની.

નિબંધન

શ્રી આત્મારામ નાનાભાઈ ખાનસાહેબ

બી. એ., એસ. ટી. સી.

મિસ્ટર હોયુડી એન્ડ સન ઇન્ડિયન પ્રિન્ટર, મુંબઈ.

[નવમી આવૃત્તિ]

પ્રકાશક

કેશવ મિકાજી હવળે,

શ્રીસમર્થ-સદન, ધનામ હોલ લેન, ગિરગામ, મુંબઈ.

૧૯૪૦

નિવેદન

મુંબઈની પ્રાથમિક શાળા માટે મ્યુનિસિપલ સ્કૂલ્સ કમિટિએ નવો અભ્યાસક્રમ તૈયાર કર્યો છે. તે અનુસાર ધોરણ બીજા તથા ત્રીજામાં હિન્દી ઐતિહાસિક પુરુષોની વાતો તથા ગુજરાત અને મહારાષ્ટ્રના ઇતિહાસને લગતી વાતો શીખવવા નક્કી કર્યું છે. આ ધોરણમાં શીખતાં નાનાં બાળકો સારૂ, યોગ્ય પુસ્તક આ વિષય માટે નથી. તેની ખોટ “આપણા દેશના મહાન સ્ત્રીપુરુષોની ઐતિહાસિક વાતો” નામનું નાનકડું પુસ્તક ગં. સ્વ. દિવાળીબહેન ઝીણાભાઈ રાઠોડે તૈયાર કરી પૂરી પાડી છે. પુસ્તકની રચના અભ્યાસક્રમ લક્ષમાં રાખી કરવામાં આવી છે, તથા વાતો બાળકોને આનંદ પડે તેવી રસિક બનાવવા પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે.

લેખિકા બહેને બાળકો સમક્ષ કેઈ વસ્તુ, કેવા રૂપમાં, કેવી રીતે મૂકવી, તેના લાંબા સમયના અનુભવનો લાભ આ પુસ્તકમાં વાતોની રચનામાં આપ્યો છે. અને તેથી પુસ્તક શિક્ષક તથા શિષ્યોને જરૂર ઉપયોગી થઈ પડશે.

આ વાતની વધુ માહિતી માટે જરૂરી ચિત્રો મૂકવામાં આવ્યાં છે, જેથી પુસ્તક વધુ આકર્ષક તથા ઉપયોગી નીવડશે.

મુંબઈ. } આત્મારામ નાનાભાઈ ખાનસાહેબ,
તા. ૨૬-૯-૧૯૩૨.) આસિસ્ટન્ટ ટેપુટ્રી એજ્યુકેશનલ ઇન્સ્પેક્ટર, મુંબઈ.

આભાર

નવમી આવૃત્તિમાં આ પુસ્તક દૂક સમયમાં આ વર્ષે પ્રવેશે છે, તે પ્રભુની કૃપા છે ! મુખ્યત્વે કરીને આ પુસ્તક બાળકો માટે લખાયું છે. બાળસ્વભાવ અને બાળકોની જિજ્ઞાસા સમજીને, પ્રયત્નો કરવામાં આવ્યા છે, તે આટલા દૂક સમયમાં આટલી મોટી સંખ્યામાં પુસ્તકોનો બાળકોએ ઉપયોગ કર્યો છે તેથી સફળ થયો છે તે બાણી સૌ કોઈને હર્ષ થશે !

ઇતિહાસના વિષયને બાળ ભાષામાં વાર્તા સ્વરૂપે રજુ કરવાની આવશ્યકતા આથી સૌ સમજશે ! બાળકોએ સપ્રેમ આ પુસ્તકને પોતાનું કર્યું છે, તે માટે પ્રથમ ઉપકાર બાળકોનો માનું છું.

આ પુસ્તક બાળકો માટે ઉપયોગી બનાવવાની કાળજી માટે શ્રીયુત હિમ્મતલાલ ગણેશજી અંબારિયાનો, મુંબઈના આ. ડે. એ. ઈ. સાહેબ શ્રીયુત આત્મારામ નાનાભાઈ બાનસાહેબનો, શ્રીયુત રામમોહનરાય જશવંતરાય દેસાઈનો, તથા હંમેશનો સહકાર આપનાર મુંબઈ અને તેનાં પરાંઓ ઉપરાંત, કલકત્તા અને રંગુનના સર્વે ભાઈજીદોનો, તેમજ આ પુસ્તકની કિમ્મત આંકનાર. મુંબઈ મ્યુ. સ્કૂલ્સ કમિટીની ગુજરાતી કન્યાશાળાનાં મે. લેડી સુપ્રી. સાહેબા, શ્રીમતી શિરીનબાઈ ધ. દાસાસનો અંતઃકરણ પૂર્વક હું આભાર માનું છું.

પહેલી આવૃત્તિના બે બોલ

આ નાનકડા પુસ્તકનાં નામ અને તેમાં જણાવેલી ખીનાના સંબંધમાં ઉલ્લેખ કરવો યોગ્ય ધાર્યો છે.

ઇતિહાસને માટે એમ મનાતું આવ્યું છે, કે જેમાં રાજાઓની વંશાવળી, તેમની ખુનખાર લડાઇઓની કે રાજ્યની ઉચ્ચપાથલની વાતો આવે તેજ ઇતિહાસ કહેવાય.

પણ ઇતિહાસને માટે એ માન્યતા સંકુચિત છે. આપણા દેશની પ્રાચીન અર્વાચીન સ્ત્રીપુરુષોની એવી અનેક મહાન વ્યક્તિઓ છે, કે જેમાંની કેટલીક રણાંગણમાં અને કેટલીક તો રણમેદાનમાં ધુમ્પા વગર તથા લડાયક હથિયારો વાપર્યા વગર દેશમાં પરિવર્તન કરી, શાન્તિ સ્થાપવામાં અને પ્રજાને સુખી બનાવવામાં, પોતાનાં તરફનો ઘણો ફાળો આપ્યો છે.

વળી કાળક્રમે રાજસત્તાની સાથે પ્રજાતન્ત્ર લખવા માંડ્યું. તેથી પ્રજા રાજકાજમાં ભાગ લેવા લાગી. આથી રાજા અને પ્રજાનો દેવાસ ઇતિહાસ ગણાવા લાગ્યો.

*

*

*

*

આ રીતે જે જે રાજાઓએ, જે જે સ્ત્રીપુરુષોએ અને જે જે સાધુ-સંતોએ દેશની શાન્તિ માટે અને લોકોના કલ્યાણને માટે પ્રયત્ન કર્યા હોય, “તે સઘળાઓ મહાન ગણાય, તેમજ દેશનો ઇતિહાસ ઘડનાર કહેવાય.” તેથી આ પુસ્તકનું નામ આપણા દેશના મહાન સ્ત્રી પુરુષોની ઐતિહાસિક વાતો રાખ્યું છે. અને આપણા દેશનું સ્વરૂપ નાનાં બાળકોની દૃષ્ટિ સન્મુખ રહે તેટલા ખાતરજ મુખપૃષ્ઠ ઉપર આપણા દેશને મૂક્યો છે.

અનંત ચતુર્દશી
વિ. સં. ૧૯૮૭.

દિવાળીબાર્ષ ઝીણાભાર્ષ રહેડ

અનુક્રમણિકા

વિષય	પૃષ્ઠ	વિષય	પૃષ્ઠ
અર્પણ	૨	બીજો ખંડ	
નિવેદન	૨	ત્રીજા ઘોરણની વાતો	
આભાર નવમી આવૃત્તિ	૩	સુલતાના ચાંદબીબી	૪૩
પહેલી આવૃત્તિના બે બોલ	૪	વલ્લભીપુરનો નાશ	૪૭
પહેલો ખંડ		રાણી રૂપસુંદરી અને કુંવર	
બીજા ઘોરણની વાતો		વનરાજ	૪૯
શ્રીરામ	૭	મૂળરાજ સોલંકી	૫૩
શ્રીકૃષ્ણ	૧૩	સોમનાથ મહાદેવ અને	
ગૌતમ બુદ્ધ	૧૭	મહુમંદ ગીજનીની સવારી	૫૬
પૃથુરાજ ચૌહાણ	૧૯	ગુજરાતનાં માતા મીનળદેવી	૫૯
મહારાણા પ્રતાપસિંહ	૨૧	સિદ્ધરાજ જયસિંહનાં પરાક્રમે	૬૩
છત્રપતિ શિવાજી મહારાજ	૨૩	રાખેંગાર અને રાણકદેવી	૬૬
મહારાણી વિક્ટોરીયા	૨૭	છત્રપતિ શિવાજી મહારાજની	
આપણાં દાદા, દાદાભાઈ	૩૦	વાતો	૭૦
લોકમાન્ય તીલક	૩૨	બાહુરાવ પેશ્વા	૭૪
મહાત્મા ગાંધીજી	૩૭	દેવી અલ્લયાબાઈ હોલકર	૭૭
		નાના ફડનવીસ	૮૦
		મહારાણી ત્રલ્લભીબાઈ	૮૩
		સુલતાના રજીઆ બેગમ	૮૯
		સુલતાન નાસિરુદ્દીન	૯૦
		મોગલ પાદશાહ અકબર	૯૨
		શ્રીયુત વિઠ્ઠલભાઈ પટેલ	૯૫

હિન્દની વડી ધારાસભાના

પહેલા હિન્દી પ્રમુખ,

દેશભક્ત સ્વ. વિકુલભાઈ ખેલ.

જન્મ-સન ૧૮૭૧.

સ્વર્ગયાસ-સન ૧૯૩૩

(પાનું ૯૫)

આપણા દેશનાં મહાન સ્ત્રીપુરુષોની
સચિત્ર

ઐતિહાસિક વાતો

પહેલો ખંડ

બીજા ધોરણની વાતો

૧ શ્રીરામ

આપણા દેશની ઉત્તરે અયોધ્યા નામે શહેરમાં, હજારો

વર્ષ પહેલાં દશરથ નામે રાજા
રાજ કરતા હતા. તેમને ત્રણ
રાણીઓ હતી. તેમાં કૌશલ્યા
નામની રાણીના પુત્ર શ્રીરામ
હતા. આ રામજી નાના હતા
ત્યારે તેમણે ચંદ્રમા માગ્યો
હતો, એ વાત તો તમે
જાણો છો.

શ્રીરામ લક્ષ્મણ જનકી,
જય બોલો હનુમાનકી.

શ્રીરામને બે આરમાન
માતા હતી. એક સુમિત્રા
અને બીજી કૈકેયી. તેમાં
સુમિત્રાને લક્ષ્મણ અને શત્રુઘ્ન

તથા કૈકેયીને ભરત નામે પુત્ર હતો. તેથી શ્રીરામના લક્ષ્મણ, ભરત અને શત્રુઘ્ન ઓરમાન ભાઈ થતા હતા.

વિશ્વામિત્ર નામે એક ઋષિ હતા. તેમણે યજ્ઞ કરવા માંડ્યો. પણ રાક્ષસો કંઈ કંઈ તોફાન કરીને યજ્ઞ પૂરો કરવા દેજ નહિ. તેથી વિશ્વામિત્ર અયોધ્યાથી શ્રીરામલક્ષ્મણને તેડી લાવ્યા. આ વખતે તેઓ બાળક હતા, તો પણ ધણા રાક્ષસોને મારી નાખ્યા અને ઋષિનો યજ્ઞ પૂરો કરાવ્યો.

પછી ઋષિ શ્રીરામલક્ષ્મણને મિથિલા નગરીમાં તેડી ગયા. ત્યાં જનક નામે રાજા હતા. તેમને જનકી અથવા સીતાજી નામની કુંવરી હતાં. તે કુંવરીનો સ્વયંવર હતો. ત્યાં મંડપમાં એક ધનુષ મૂક્યું હતું. અને એવી શરત હતી કે “ જે રાજા એ ધનુષ ચઢાવે તે સીતાજીને પરણે. ” સ્વયંવરમાં આવેલા રાજામાંથી કોઈ પણ રાજા ધનુષ ચઢાવી શક્યા નહિ. પછી વિશ્વામિત્રના કહેવાથી શ્રીરામે ધનુષ ચઢાવ્યું, તેથી સીતાજી શ્રીરામ સાથે પરણ્યાં.

દશરથ રાજા ધરડો થયા હતા. તેથી શ્રીરામને ગાદીએ બેસાડી, પોતે પ્રભુ ભજન કરવાનું નક્કી કર્યું. તે પ્રમાણે બીજેજ દિવસે સવારમાં શ્રીરામને ગાદીએ બેસાડવાના હતા. પણ આ વાત રાણી કૈકેયીની દાસી મંથરાને ગમી નહિ. તેણે શ્રીરામને બદલે ભરતને ગાદીએ બેસાડવા માટે કૈકેયીને સમજાવી. તેથી તેજ રાતે રાણી કૈકેયીએ દશરથ રાજા સાથે અબોલા લીધા અને એક વખતે દશરથ રાજાએ વરદાન આપ્યાં હતાં, તે આજે પાળવા

કહ્યું. રાણી બોલ્યાં કે “શ્રીરામને ચૌદ વંરસ વનવાસ આપો અને મારા પુત્ર ભરતને ગાદીએ બેસાડો.”

શ્રીરામને વનવાસ આપવાની વાત સાંભળીનેજ રાજા તો બેભાન થઈ ગયા ! ભાન આવ્યા પછી એ હઠ છોડી દેવાને રાણીને બહુ સમજાવ્યાં. એ સિવાય બીજું જે જોઈએ તે આપવા કહ્યું, પણ તેણે એ વાત છોડીજ નહિ !

બીજી સવારે એ વાત શ્રીરામે જાણી. પિતાજીનું વચન પાળવા માટે રાજગાદી અને સધળું સુખ તજીને વનમાં ગયા. તેમની સાથે લક્ષ્મણ અને સીતાજી પણ ગયાં. આ બનાવથી બધાં માણસોને બહુ દુઃખ થયું ! સધળી રૈયત રોતી કકળતી શ્રીરામને પાછા વાળવા તેમની પાછળ પાછળ ગઈ. પણ શ્રીરામ પાછા આવ્યાજ નહિ. આ જાણી દશરથ રાજાને એટલું બધું દુઃખ થયું કે તેઓ એ દુઃખમાં મરી ગયા !

આ વખતે ભરત તો તેના મામાને ઘેર હતા. તેમને તેડાવ્યા. ભરતે આવી પોતાની માતા કુંકેયીને બહુ ઠપકા દીધો, અને પોતે ગાદીએ બેસવાની ના પાડી. તથા અયોધ્યાની બહાર એક ઝુંપડી બાંધી તેમાં રહી, શ્રીરામ પાછા આવતા સુધી ચૌદ વંરસ તપ કર્યું !

શ્રીરામ અયોધ્યાથી ઘણે દૂર દક્ષિણ દિશામાં આવેલા વનમાં ગયા. આ વનમાં ઘણા રાક્ષસો રહેતા હતા અને તેઓ ઋષિઓને તથા આજીવજીવના શહેરની રૈયતની બહુ દુઃખ

દેતા હતા, તે બધા રાક્ષસોને માર્યા અને નાશક-પંચવટીમાં
ઝુંપડી બાંધી રહ્યા.

આ વખતે લંકામાં રાવણુ નામનો બહુ બળવાન રાજા

હતો. તે જાત-
નો શ્રાહ્મણ
હતો. પાશુ પો-
તાના બળના
અભિમાનથી
બધામાણસોને
બહુ દુઃખ દેતો
હતો, તેથી તે
રાક્ષસ કહેવા
તો. બધા રાક્ષ-
સોનો તે ઉપરી
હતો. આ રાવ-
ણની મરજી
સીતાજીને ઉ-
પાડી જવાની

રાવણુ વેશ બદલીને સીતાજીને ઉપાડી જાય છે. થઈ. તેથી તેણે
એક રાક્ષસને સોનાનો કપડો મૃગ બનાવી શ્રીરામની ઝુંપડી
પાસે મોકલ્યો. આ સોનાના મૃગને પકડી લાવવાની સીતાજી-
એ હઠ લીધી. તેને પકડવા શ્રીરામ ગયા. પાછળથી લક્ષ્મણ

પાણુ ગયા. આ વખતે રાવણુ વેશ બદલીને પંચવટીમાં આવ્યો ને સીતાજીને ઉપાડી ગયો. આથી સીતાજી બહુ દુઃખી થયાં.

મૃગને મારીને શ્રીરામ અને લક્ષ્મણુ ઝુંપડીએ આવ્યા, પણ ઝુંપડીમાં સીતાજી નહોતાં. આમ સીતાજી ખોવાયાથી શ્રીરામલક્ષ્મણુ શોધવા નીકળ્યા. રસ્તામાં શબરીને ત્યાં ગયા. પછી જટાયુ પક્ષી અને સુગ્રીવ નામના વાનરથી સીતાજી વિશે કટલીક ખબર મળી.

તે વખતે નાગ, રીંછ અને વાનર નામે મનુષ્ય જેવી જાતિ હતી. તેઓ અનાર્ય કહેવાતા. વાનરોનો રાજા સુગ્રીવ હતો. સુગ્રીવ શ્રીરામલક્ષ્મણુને પોતાને ત્યાં રાખ્યા, અને પોતાના સેનાપતિ હનુમાનજીને સીતાજીની શોધ કરવા મોકલ્યા.

શોધ કરતા કરતા હનુમાનજી તો ડેઠ લંકા સુધી ગયાં. ત્યાં અશોક નામની સુંદર વાડી હતી, તેમાંથી સીતાજીને શોધી કાઢ્યાં. હનુમાનજી તેમને મળ્યા, અને શ્રીરામ તરફથી આવ્યો છું એમ કહ્યું. વાતચીત કરી હનુમાનજી પાછા શ્રીરામ ત્યાં આવ્યા અને સઘળી ખબર જણાવી.

આ ખબર જાણી સૌ રાજી થયા. અને શ્રીરામલક્ષ્મણુ સુગ્રીવનું મોટું વાનરસૈન્ય લઈને લંકા ઉપર ચઢાઈ કરી. લંકામાં જવા માટે સમુદ્ર ઉપર પૂલ બાંધ્યો હતો, તે આજે “ રામનો સેતુ ” કહેવાય છે.

લંકામાં જઈ સીતાજીને પાછા આપી દેવા માટે રાવણુને કહેવડાવ્યું, પણ રાવણુ ના પાડી એટલે લડાઈ થઈ. તેમાં ધણા

રાક્ષસો અને રાવણ પણ મરાયો. પછી હનુમાનજી સીતાજીને અશોક વાડીમાંથી લઈ આવ્યા. સૌ મળ્યાં અને રાજ થયાં !

પછી શ્રીરામે લંકાનું રાજ રાવણના ભાઈ વિલિષણને આપ્યું. વનવાસનાં ચૌદા વરસ પૂરાં થવા આવ્યાં, તેથી “પુષ્પક” નામના વિમાનમાં બેસી સૌ અયોધ્યા આવ્યાં. શ્રીરામની સાથે હનુમાનજી, સુગ્રીવ અને વિલિષણ પણ આવ્યા હતા. આથી અયોધ્યામાં આનંદ આનંદ થઈ રહ્યો અને શ્રીરામને ગાદીએ બેસાડ્યા.

શ્રીરામની કથા તો બહુ મોટી છે. તે રામાયણ નામના મોટા પુસ્તકમાં લખેલી છે. આ પુસ્તક ધણુંજ સારું છે. મારે બધાંએ રોજ ઘેર વાંચવું જોઈએ.

શ્રીરામનો જન્મ ચૈત્ર શુદ્ધ ૬ ને દિવસે થયો હતો. તે દિવસને આપણે “રામનવમી” કહીએ છીએ.

લંકામાંથી સીતાજીને શોધી લાવવામાં, હનુમાનજીએ ઘણીજ મહેનત કરી હતી. તેમજ લક્ષ્મણજીએ પણ પોતાના ભાઈ શ્રીરામની બરોબર વનવાસનાં દુઃખો સહન કર્યાં હતાં, તેથીજ કહેવાય છે, કે:—

શ્રીરામ લક્ષ્મણ જનકી, જય બોલો હનુમાનકી.

શ્રીરામ રઘુવંશના હતા તેથી રઘુપતિ કહેવાય છે. રાજ થયા પછી તેમણે રૈયતને ધણું સુખ આપ્યું હતું, તેથી તેમની રૈયત સઘળી વાતે સુખી હતી. વળી તેમણે ગરીબોને અને હલકી જતના ગણાતા લોકોને ઘણી મદદ કરી હતી, તેથી તે

પતિત પાવન કહેવાય છે. અત્યારે પણ લોકો તેમને ભગવાન કહીને પૂજે છે, અને રઘુપતિ રાવવ રાજરામ, પતિત પાવન સીતારામ ગાળને તેમના નામની અને ગુણની ઘુન લગાવે છે.

૨ શ્રીકૃષ્ણ

શ્રીકૃષ્ણના પિતાનું નામ વસુદેવ હતું. તેઓ જદવવંશના

ક્ષત્રિય હતા. શ્રીકૃષ્ણની માતાનું નામ દેવકીજી હતું. મથુરાનો રાજા કંસ, શ્રીકૃષ્ણનો મામે થતો હતો. કંસ રાજા ઘણો જ જુલમી હતો, તેથી તે તથા તેના કહેવા પ્રમાણે જુલમ કરનારા માણસો રાક્ષસો કહેવાતા હતા. કંસ પોતાની પ્રજાને દુઃખ દેતો હતો. તેણે પોતાના પિતાને, વસુદેવને તથા દેવકીજીને કેદખાનામાં

ગાપાલ, શ્રીકૃષ્ણ ભગવાન.

નાખ્યાં હતાં. વળી દેવકીજીને જે બાળકો થતાં તેને પણ મારી

નાખતો હતો. તેથી જ્યારે શ્રીકૃષ્ણને જન્મ થયો, ત્યારે વસુદેવ તેમને છાનામાના ગોકુળ લઈ ગયા, અને નંદરાયને ઘેર મૂકી આવ્યા. આથી શ્રીકૃષ્ણ બચી ગયા. નંદરાયનાં વહુ જશોદાજીએ તેમને મોટા કર્યા.

શ્રીકૃષ્ણને પણ મારી નાખવા માટે કંસે ઘણી ખટપટ કરી હતી. ઘણા રાક્ષસોને ગોકુળમાં મોકલ્યા હતા. પણ તે સર્વેને નાનકડા શ્રીકૃષ્ણે મારી નાખ્યા હતા. અને મથુરામાં કંસ રાજની સભામાં જઈ રાજ કંસને પણ મારી નાખી, તેની પ્રજાને દુઃખમાંથી બચાવી હતી. તથા કંસના પિતાને, વસુદેવને અને દેવકીજીને કેદમાંથી છોડાવ્યાં હતાં.

શ્રીકૃષ્ણે બાળપણથી તે આખરસુધી લોકાના ભલા માટેજ કામો કર્યાં હતાં. આપણા દેશના ઘણા રિવાજોમાં સુધારો કરીને જાણે નવુંજ હિન્દુસ્થાન બનાવ્યું હતું.

તેઓ સર્વેને સરખા ગણતા હતા. બાળપણમાં ગોપ અને ગોપીઓ સાથે રમતા, વાંસળી વગાડતા, તેમની સાથે ટુંગરો અને જંગલોમાં ગાયો ચરાવા જતા અને તેમને દુઃખમાંથી બચાવતા. એક વખતે એટલો બધો વરસાદ આવ્યો હતો કે સઘળે પાણી પાણી થઈ રહ્યું હતું. જાણે આખું ગામ પાણીમાં તણાઈ જશે એવું લાગતું હતું. તે વખતે શ્રીકૃષ્ણે ગોવર્ધન પર્વત ઉંચકી, તેની તળે બધાંને રાખી સંભાળ્યાં હતાં.

દરેકના તરફ તેમને દયા હતી. પોતે દૂધ પીએ અને ગોવાળોને પણ દૂધ મળે, તેથી પોતાના નાના નાના મિત્રોને

લઈ ગોપીઓના ધરમાં પેસી જતા અને દૂધ, દહીં, માખણ બધાને ખવડાવી રાજી કરતા.

વૃંદાવનમાં જમના નદીના એક ધરામાં ઝેરી કાળીનાગ રહેતો હતો, તેથી તે પાણી ઝેરી બની ગયું હતું. શ્રીકૃષ્ણે જમના નદીમાં પડીને તેને પકડ્યો, અને બાંધીને બીજે ઠેકાણે મૂકી દીધો હતો. ત્યાર પછી ત્યાંનું પાણી લોહિના કામમાં આવે છે.

શ્રીકૃષ્ણ લડાઈ કર્યા વગર સલાહસંપથી કામ કરવાવાળા હતા. પાંડવ અને કૌરવોને રાજ માટે તકરાર ચાલતી હતી. તેમના કુટુંબમાં કજીઓ ના થાય, તેટલા માટે દુર્યોધનને સમજાવવા માટે પોતે ગયા હતા. પણ દુર્યોધને કહ્યું માન્યું નહિ તેથી મહાભારતની લડાઈ થઈ તેમાં આપણા દેશના લાખો માણસોનો નાશ થયો, સારા અને બગીચા રાજ્યોમાં પણ મરાયા, છેવટે દુર્યોધન હાર્યો, મરાયો અને પાંડવો જીત્યા.

શ્રીકૃષ્ણ ઘણા બુદ્ધિવાળા હતા. દરેક જણ તેમની મદદ માગતું. જ્યારે મહાભારતની લડાઈ થઈ, ત્યારે અર્જુન અને દુર્યોધન બેઉ મદદ માગવા ગયા હતા. દુર્યોધનને તેમની પાસેથી મોટું લશ્કર મદદમાં લીધું હતું, અને અર્જુને એમને પોતાની સાથે રહેવા કહ્યું હતું. આ લડાઈમાં શ્રીકૃષ્ણે અર્જુનનો રથ હાંકવાનું અને સલાહ આપવાનું કામ કર્યું હતું, પણ હથીયાર પકડ્યાં નહોતાં.

શ્રીકૃષ્ણ ઘણા જ્ઞાની હતા. કૌરવો સામે અર્જુન રાણમેદાનમાં લડવાને આવ્યો. પણ વડીલો, ગુરુઓ અને

સગાવહાલાઓને દેખીને અર્જુને લડવાની ના પાડી. તે વખતે ખરે ધર્મ ક્યો કહેવાય તેની સમજણ અર્જુનને શ્રીકૃષ્ણે પાડી. આ સમજણ લખેલા પુસ્તકને “ ગીતાજી ” કહે છે.

શ્રીકૃષ્ણમાં સમતાના હતી. તેઓ હિંચનીચનો ભેદ રાખતા નહોતા. પોતે જમ્યુંવતી નામની રીંછની કન્યા સાથે પરણ્યા હતા અને બાણાસુર નામના રાક્ષસ રાજાની કુંવરી આખાબાઈ સાથે પોતાના પૌત્રને પરણાવ્યો હતો.

શ્રીકૃષ્ણ પૈસાને ધન ગણતા નહોતા, પણ હિન્દુસ્થાનનું સાચું ધન ગાયોને માનતા હતા. ગાયોથી દૂધ, દહીં, છાસ, માખણ, અને ધી મળે, તે ખાવાથી શરીર મજબુત બને, ગાયોનું છાણ ખેતરમાં ખાતર નાખવાના ઉપયોગમાં આવે, તેથી અનાજ ઘણું પાકે; અને બગદ હોય તે ખેતીમાં જમીન ખેડવાને કામ લાગે. આથી જ ગાયરૂપી ધન હોય તો પછી બીજા ધનની જરૂર ના પડે.

અમણે પોતાની આખી જિંદગી સુધી આપણા દેશની સેવાનાંજ કામો કર્યા હતાં. તેથી આજે પણ તેમને હિન્દુઓ ભજે છે. ગોકુળ, મથુરા, વૃંદાવન અને દ્વારકામાં એ હતા; તેથી તે જાત્રાનાં સ્થળો ગણાય છે, અને તે ગામોમાં લોકો જાત્રાએ જાય છે. શ્રાવણ વદ ૮ ને રોજ અમનો જન્મદિવસ આવે છે, તેને “ જન્માષ્ટમી ” કહે છે. તે દિવસે હિન્દુઓ ઉપવાસ કરે છે અને તહેવાર પાળે છે.

(૧૬)

૩ ગૌતમ બુદ્ધ

મહાત્મા ગૌતમ બુદ્ધ, પાતાની સ્ત્રી અને પુત્રને ઉંધતાં
મૂકી જંગલમાં ચાલ્યા જાય છે !

આપણા દેશની પૂર્વ દિશામાં બિહાર પ્રાંત છે. તેમાં પટણા શહેર છે. તેનું નામ પહેલાં પાટલીપુત્ર હતું. તે શહેરના રાજના પુત્રનું નામ સિદ્ધાર્થ હતું. આ પુત્રને ગરીબો ઉપર બહુ હેત હતું. કેઈ પણ દુઃખી પ્રાણીને જોઈને તેમને બહુ દયા આવતી. તે વખતે આપણા દેશમાં મોટા મોટા યજ્ઞ થતા હતા. તે યજ્ઞોમાં ઘણાં પશુઓને હોમવામાં આવતાં હતાં. આ જોઈને રાજપુત્રનું મન બહુ દુઃખાતું હતું !

એક દિવસ આ રાજકુંવર શહેરમાં ફરવા ગયા. રસ્તામાં એક ઘરેડો માણસ, એક માંદો માણસ અને એક મુડદું જોયું. આથી રાજકુમારને થયું, કે અરે ! હું પણ આવો ઘરેડો થઈશ ! મને પણ મંદવાડ આવશે ! અને હું પણ આમ મરી જઈશ ! એવા વિચારથી તેમના મનમાં દુઃખનો વધારો થયો. તેમને લાગ્યું કે એક વખત મારે પણ મરી જવું પડશે. માટે મરી જવા પહેલાં દુનિયાનાં પ્રાણીઓ સુખી થાય એવો ઉપાય શોધી કાઢવો જોઈએ; આ વિચારથી તે એક રાતે પોતાની સ્ત્રી અને પુત્રને સુતાં મૂકી, રાજ છોડી જંગલમાં જતા રહ્યા. ત્યાં તેમણે શાસ્ત્રની ઘણી ચોપડીઓ વાંચી, બહુ જપતપ કર્યો અને ઉપવાસો કરીને શરીર સુકવી નાખ્યું. એમ છ વરસ સુધી કર્યું.

જપ તપ કરવાથી પણ જ્ઞાન થયું નહિ. છેવટે કંટાળી એક પીપળાના ઝાડ નીચે તે વિચાર કરતા બેઠા ત્યારે જ્ઞાન થયું, કે સૌને જ્ઞાન આપી સુખી કરવા જોઈએ. પછી ગામેગામ ફરી તે બધાં માણસોને સમજાવવા લાગ્યા, કે “કોઈએ

પશુની હિંસા કરવી નહિ. માબાપ અને મોટાઓનું કહ્યું કરવું. તેમને માન આપવું. સગાંવહાલાં પર પ્રેમ રાખવો. બીજાનું ખરાબ બોલવું નહિ. સાચું બોલવું. ચોરી કરવી નહિ. ”

ધાર્મિક માણસોએ તેમનું કહ્યું માન્યું. તેથી સૌ સુખી થયાં, અટલે બધા લોકો તેમને ભગવાન કહીને તેમની પૂજા કરવા લાગ્યા. તથા તેમને ગૌતમ બુદ્ધ (ખરેખરા જ્ઞાની) કહેવા લાગ્યા. તેથી આજે પણ તેઓ ગૌતમ બુદ્ધના નામે આગળવાય છે. તેમના ધર્મનું નામ “ બૌદ્ધ ” ધર્મ કહેવાય છે.

આ પ્રમાણે રાજપુત્ર સિદ્ધાર્થે, લોકોના કલ્યાણને માટે રાજપાટ છોડ્યું, સ્ત્રી પુત્રને છોડી જંગલમાં જઈ જ્ઞાન મેળવીને લોકોને જ્ઞાન સમજાવ્યું, તેથી તેઓ ભગવાન કહેવાય છે. અને આજી દુનિયા તેમને હજી યાદ કરે છે.

૪ પૃથુરાજ ચૌહાણ

આગળના વખતમાં અનંગપાળ નામનો એક રાજા દિલ્હીમાં રાજ કરતો હતો. તેને બે કુંવરીઓ હતી. મોટી કુંવરીને કનોજના રાજા સાથે પરણાવી હતી અને નાની કુંવરીને અજમેરના રાજા સાથે પરણાવી હતી. મોટી કુંવરીનો પુત્ર તે જયચંદ રાઠોડ અને નાની કુંવરીનો પુત્ર તે પૃથુરાજ ચૌહાણ. એ બંનેમાં પૃથુરાજ ચૌહાણ ધણેજ બળીઓ અને

બહાદુર હતો. અનંગપાળને પુત્ર નહોતો, તેથી અનંગપાળે

પૃથુરાજ ચૌહાણ

પોતાનું દિલ્હીનું રાજ
પૃથુરાજ ચૌહાણને
આપ્યું. જયચંદને રાજ
ન મળ્યું તેથી જયચંદ
પૃથુરાજની અદેખાઈ
કરવા લાગ્યો, અને
પોતે પૃથુરાજ કરતાં
મોટા છે એવું બતા-
વવા માટે એક યજ્ઞ
કર્યો.

આ યજ્ઞમાં ધણા રાજાઓને બોલાવ્યા. બધાને એકેક
કામ આપવાનું પહેલાંથી નક્કી કર્યું હતું. તેમાં પૃથુરાજને
દરવાજા પાસે ઉભા રહેવાનું કામ સોંપ્યું. પૃથુરાજે તે જાણ્યું
એટલે તેણે યજ્ઞમાં આવવાની ના કહેવડાવી. પણ પોતે
છુપીરીતે વેશ બદલીને ત્યાં ગયો હતો. પૃથુરાજ ના આવ્યો
એટલે જયચંદે તેનું સોનાનું પુતળું ધડાવી દરવાજામાં મૂક્યું.

જયચંદને સંયુક્તા નામની એક કુંવરી હતી. સંયુક્તાનો
સ્વયંવર પણ આ વખતેજ હતો. સંયુક્તા ઘણી રૂપવાન અને
ગુણવાન હતી. તેને અને પૃથુરાજને હેત હતું. તેથી સંયુક્તાએ
દરવાજા પાસે જઈ પૃથુરાજના પુતળાને વરમાળ આરોપી.

પૃથુરાજ છાની રીતે ત્યાં આવેલોજ હતો, તેણે સંયુક્તાને ઉંચકી લીધી અને ઘોડા ઉપર બેસાડી નાસી ગયો. તેની પાછળ જયચંદ ધણા માગુસો સાથે દોડ્યો, પણ પૃથુરાજ પકડાયોજ નહિ. આથી જયચંદના મનમાં ઘણુ વેર વધ્યું !

આ વખતે હિન્દની બાજુના એક દેશમાં શહાબુદ્દિન ઘોરી નામનો મુસલમાન રાજા રાજ કરતો હતો. તેણે બે વખત પૃથુરાજ ઉપર ચડાઈ કરી હતી. પહેલી વખત તો પૃથુરાજે બીજા રાજાઓની સાથે સંપ કરીને શહાબુદ્દિનને હરાવી કાઢી મૂક્યો હતો. પણ જયચંદ અને પૃથુરાજને કુસંપ થએલો જાણી, તથા જયચંદના બોલાવવાથી તે બીજા વાર ચઢી આવ્યો.

આ વખતે પૃથુરાજ સંયુક્તા સાથે પરાણ્યા પછી મોજ-મઝામાં પડી ગયો હતો, તેથી રાજકાજમાં ધ્યાન આપતો નહોતો. વળી કુસંપને લીધે બીજા રાજાઓએ પૃથુરાજને મદદ પણ કરી નહિ. પૃથુરાજ ઘણી બહાદુરીથી લડ્યો પણ હાર્યો અને દિલ્હીનું રાજ મુસલમાનોના હાથમાં ગયું !

૫ મહારાણા પ્રતાપસિંહ

આપણા દેશમાં એક બહાદુર રાજપુત રાજા હતા. તેનું નામ પ્રતાપસિંહ હતું. તેમના વખતમાં દિલ્હીનો અકબર

બાદશાહ મોટા રાજા ગણાતો હતો. તેણે ઘણા રજપુત રાજાઓને તાબે કર્યા હતા. તેમાંના કેટલાકે પોતાની કન્યા અકબર સાથે પરણાવી હતી. પણ પ્રતાપરાણાએ અકબર બાદશાહને તાબે નહિ થવાની અને પોતાની કુંવરી તેને નહિ પરણાવવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી હતી. આથી અકબર બાદશાહે તેમના ઉપર ચઢાઈ કરી હતી. આ લડાઈમાં પ્રતાપરાણા હાર્યા અને ડુંગરોમાં નાસી ગયા. તેમની રાણી અને છોકરાંઓ તથા કેટલાક સરદારો પણ તેમની સાથે ગયા. બાદશાહના માણસો તેમને હરાવ કરવા માટે જંગલમાં પણ પાછળ પડેલાજ રહેતા, છતાં તેઓ હિમ્મત ના હાર્યા. પોતાની રાણી ટકીલા મહારાણી પ્રતાપસિંહ અને બાળકો સાથે જંગલે જંગલ અને ડુંગરે ડુંગર, ભૂખ્યા અને તરસ્યા તેમણે ભટક્યા કર્યું.

આ દુઃખમાં તેમની કુંવરી મરી ગઈ, પૈસા ખુટી ગયા, અને સાથેના સરદારો પણ વારંવારની લડાઈમાં ખુટવા લાગ્યા. તેથી અકબરની સાથે લડીને રાજ પાછું મેળવવાની આશા

તેથી અકબરની સાથે લડીને રાજ પાછું મેળવવાની આશા

પ્રતાપરાણાને રહી નહિ. ત્યારે તેમણે બીજા દેશમાં ચાલ્યા જવાનો વિચાર કર્યો.

આ વાતની ખબર ભામાશાહ નામના તેમના જુના કારભારીને પડી. તે પ્રતાપરાણા પાસે આવ્યો, નમન કર્યું અને પુષ્કળ ધન પ્રતાપરાણાના પગ આગળ મૂક્યું. પછી હાથ જોડી કહ્યું કે “મહારાણાજી! દેશ તજીને ક્યાંય જશો નહિ, આ ધન તે આપનુંજ છે તે આપ લો, તેનાથી લશ્કર ઉભું કરો અને અકબર સાથે લડાઈ કરો.” પ્રતાપરાણાએ પોતાના દેશભક્ત કારભારીનું કહ્યું માન્યું, અને એ મદદથી અકબર બાદશાહ પાસેથી ચિતોડગઢ સિવાય પોતાનું રાજ પાછું મેળવ્યું.

મહારાણા પ્રતાપસિંહ બહાદુર હતા, ટેકીલા હતા અને શૂરવીર હતા. તેમને દેશભક્ત ભામાશાહ કારભારીએ મદદ કરી, તે વડે તેમણે પોતાનો દેશ પાછો મેળવ્યો.

૬ છત્રપતિ શિવાજી મહારાજ

મહારાષ્ટ્રમાં શાહજી ભોંસલે નામના એક ક્ષત્રિય હતા. તેમને ત્યાં શિવાજી મહારાજનો જન્મ થયો હતો. તેમનાં માતાનું નામ જીજ્ઞાબાઈ હતું. આ બાઈ ધણાંજ ટેકીલાં હતાં.

જીજ્ઞાબાઈ અને ગુરુ દાદાજી કોંડેની મહેનતથી શિવાજી મહારાજ નાનપણથીજ શરીરે બળવાન થયા હતા. તેઓ ધણું

ભાણુયા નહોતા. પણ તેમને હથિયાર વાપરતાં તથા ઘોડે બેસતા શીખવ્યું હતું. તથા રામા-
યાણુ અને મહાભારતની
કથાઓ સભળાવીને ભારે
પરાક્રમી બનાવ્યા હતા.

એમના વખતમાં દક્ષિ-
ણમાં મુસલમાની રાજ
હતું. તેમજ હિન્દના ધણા
ભાગોમાં મોગલ બાદશાહ-
ની સત્તા હતી. શિવાજીના
પિતા શાહજી ભોંસલે
દક્ષિણમાં બીજાપુરના મુસ-
લમાન રાજાને ત્યાં સરદાર
હતા. શિવાજી મહારાજને

શિવાજી મહારાજના પિતા
શાહજી ભોંસલે.

પોતાના પિતાની પેઠે નોકર થવાની ઈચ્છા નહોતી. તેમને તો
સ્વતંત્ર હિન્દુ રાજ્ય સ્થાપવાનું મન હતું. મુસલમાન રાજાઓ
અને બાદશાહો હિન્દુઓને વટલાવી મુસલમાન બનાવતા હતા.
મુસલમાની રાજમાં હિન્દુ કરતાં મુસલમાનોને વધારે સુખ-
સગવડ મળતી હતી. આથી શિવાજી મહારાજે વિચાર્યું, કે
જો મારું રાજ્ય થાય તો હિન્દુઓ મુસલમાન થતા બચે અને
હિન્દુમુસલમાન બેઠને સરખું સુખ મળે. આવા હંચા વિચારને
લીધે તેમણે મોટા થયા પછી મહારાષ્ટ્રમાં મરાઠાઓનું સ્વતંત્ર

રાજ સ્થાપ્યું. તેથી તેઓ “ છત્રપતિ શિવાજી મહારાજ ” કહેવાયા હતા.

નાનપણથી શિવાજી મહારાજ પહાડી મુલકમાં ઉછર્યા હતા. તેઓ આખો દિવસ લડાઈની રમત રમતા હતા. તીર-

ગૌઆદિયાણુ પ્રતિપાળ છત્રપતિ
શિવાજી મહારાજ.

કામઠે રમતા, ભાલા મારતા, તરવાર અને પટા ફેરવતા તથા ઘોડે બેસતા અને એ કામમાં એમનાં માતા બહુ મદદ કરતાં હતાં. તેમણે પોતાની વયના પહાડી છોકરાઓ ભેગા કરી તેમને લશ્કરી તાલીમ આપી હતી. ઝોગ-ણીસ વરસની ઉંમરથી તેઓએ કિલ્લાઓ જીતવા માંડ્યા હતા.

તેઓ ગૌઆદિયાણુનું રક્ષણ કરતા હતા. એક વાર બીજા પુરમાં ગામ વચ્ચે એક કસાઈ ગાયને કાપવાની તૈયારી કરતો હતો. તે જોઈને શિવાજી મહારાજને ઘણો ગુસ્સો ચઢ્યો હતો, અને તે પરથી ત્યાંના મુલતાનને સમજાવીને કતલખાનું ગામની બહાર કઢાવ્યું હતું.

શિવાજી મહારાજ સ્ત્રીઓનું રક્ષણ કરનારા હતા. એક વાર એમના સરદારે લડાઈમાંથી એક મુસલમાન સ્ત્રીને પકડી

આણી હતી. તે જોઈને શિવાજી મહારાજને ધણું દુઃખ થયું હતું. અને ધણા માન સાથે તે બાઈને તેના પતિ પાસે મોકલાવી આપી હતી.

શિવાજી મહારાજે ધણું સ્થળો જીત્યાં હતાં. તેમ ધણું ગામોમાંથી ધણું ધન મેળવ્યું હતું. એમના વખતમાં સુરત શહેર જે સોનાની સુરત કહેવાતું હતું. એ નગર તેમણે એ વખત હુંદી તેમાંથી પુષ્કળ ધન મેળવ્યું હતું.

શિવાજી મહારાજ પોતાની બુદ્ધિનો ઉપયોગ કરી સંકટો દૂર કરતા હતા. એક વાર દિલ્હીના બાદશાહે દગાથી તેમને કેદ કર્યા હતા. તે વખતે તેઓ ગભરાઈ જઈ હિમ્મત હારી ગયા નહોતા. પણ ચતુરાઈથી કેદખાનામાંથી મિઠાઈના ટોપલામાં બેસીને નાસી ગયા હતા.

શિવાજી મહારાજ દાન દેવામાં ઉદાર હતા. તેઓ ગાદીએ બેઠા ત્યારે પોતાની “તુલા” સોનાથી કરાવી હતી. અને એટલું બધું સોનું તેમણે ગરીબોને આપી દીધું હતું.

શિવાજી મહારાજના ગુરુ
રામદાસ સ્વામી.

શિવાજી મહારાજ દેવીભક્ત હતા. શિવાજી મહારાજના ગુરુ રામદાસ સ્વામી હતા. રામદાસ સ્વામી પર શિવાજી મહારાજનો ધણો ભાવ હતો. તે તેમના ઉપદેશ પ્રમાણે ચાલતા હતા. પોતાનું રાજ તેમણે રામદાસ સ્વામીને અર્પણ કર્યું હતું. પણ રામદાસ સ્વામીએ શિવાજી મહારાજનેજ રાજકાજ પાછું સોંપ્યું હતું. શિવાજી મહારાજે પોતાનો “ રાજ્યધ્વજ ભગવા રંગ ”નો રાખ્યો હતો.

શિવાજી મહારાજ પોતાની રૈયતના સુખને માટે ઘણી કાળજી રાખતા હતા. રાજકારભાર કરવા માટે તેમણે આઠ પ્રધાન નીમ્યા હતા. અને તેમને જુદાં જુદાં કામો સોંપ્યાં હતાં.

શિવાજી મહારાજ શૂરવીર હતા. ગાયોને બચાવનાર હતા. હિન્દુધર્મનું રક્ષણ કરનાર હતા. પણ કોઈ દિવસ મુસલમાન ધર્મની નિન્દા કરી નહોતી. તેમણે હિન્દુ રાજ સ્થાપવાને અને હિન્દુ જાતિનું રક્ષણ કરવાને એવાં એવાં પરાક્રમ કર્યાં હતાં, કે તેથી આખા જગતના ઇતિહાસમાં એમનું નામ અમર થઈ ગયું છે !

૭ મહારાણી વિક્ટોરીયા

મહારાણી વિક્ટોરીયા સ્વ. શહેનશાહ પાંચમા જ્યોર્જનાં દાદીમા હતાં. તેમના કાકા ઈંગ્લાંડના રાજા હતા. એ રાજાને કંઈ બાળક નહોતું, તેથી વિક્ટોરીયાની માતાને એમ લાગતું .

હતું, કે ભવિષ્યમાં એ ગાદી વિક્ટોરીયાને મળશે. પણ આ વાત જાણવાથી કુંવરી અભિમાની થઈ જાય એમ ધારીને એ વાત વિક્ટોરીયાને જાણાવી નહોતી. પણ એ સારામાં સારાં રાણી થાય, એવી હેંશથી એમનાં માતૃશ્રીએ હોશિયાર શિક્ષિકાઓ પાસે તેમને શિક્ષણ અપાવ્યું હતું. અને એક નામાંકિત ચિત્રકાર પાસે ચિત્રકળાનું શિક્ષણ પણ અપાવ્યું હતું.

રાજકન્યા વિક્ટોરીયા બાળપણથીજ ચક્રાર અને મીઠા— મહારાણી વિક્ટોરીયા. બોલાં હતાં અને એવાં તીવ્ર બુદ્ધિવાળાં હતાં કે ૧૧ વરસ જેટલી નાની ઉંમરમાં ગ્રીક, લેટીન, ઇંગ્લીશ અને ઈટાલીયન ભાષાનું સારું જ્ઞાન તેમણે મેળવ્યું હતું.

આ શિક્ષણ અપાવ્યા પછી એમને ઈંગ્લાંડના રાજાઓની વંશાવળી વંચાવવા માંડી અને તેમને તેમની માતાએ જાણાવ્યું, કે દૈશ્વર્યગ્રાહી હશે તો ભવિષ્યમાં તમે ઈંગ્લાંડનાં રાણી થશો ! રાજકુંવરી બોલ્યાં, કે બા ! ‘ રાણી થવાનું પદ મોટું છે તે કરતાં તેની જવાબદારી ઘણી મોટી છે. ’ આ વાત જાણ્યા પછી તેઓ દરેક કાર્યમાં બહુજ ધ્યાન રાખવા લાગ્યાં હતાં.

કેટલાંક વર્ષો પછી તેમના કાકા મરણ પામ્યા તે ત્યાંના કાયદા પ્રમાણે કુંવરી વિક્ટોરીયા ઈંગ્લાંડનાં રાણી થયાં. આ

વખતે તેમની ઉમ્મર માત્ર ૧૮ કે ૧૯ વરસની હતી. પણ એમની રીતભાત અને હાપણ બાળપણથીજ મોટા માણસ જેવાં હતાં. વળી હંચા પ્રકારનાં શિક્ષણ અને માતાની દેખરેખને લીધે તેમનો સ્વભાવ શાંત, સહનશીલ અને લાંબો વિચાર કરે એવો થયો હતો. તેથી ઈંગ્લાંડ, આયર્લેંડ અને હિન્દુસ્થાનની પ્રજાને તેઓ વહાલાં થઈ પડ્યાં હતાં !

એમનામાં દયા ધણી હતી. એક વખતે એક સિપાઈને કોઈ વાંકને માટે ફાંસીની સજા થઈ. એ વાત જાણી રાણીનું હૈયું ભરાઈ આવ્યું. તેમનાથી મારી નાખવાનો હુકમ આપી શકાયો નહિ. એ સિપાઈના વાંકને બદલે સારા ગુણો શોધીને સિપાઈને છોટી મુજ્યો હતો !

સન ૧૮૫૮ માં આપણા દેશનાં તેઓ મહારાણી કહેવાયાં. તે વખતે એમણે વચન આપ્યાં હતાં, કે:—“ હિન્દી પ્રજાને, અંગ્રેજ પ્રજાની સાથેજ સઘળી વાતે રાજ રાખીશ. ” આ લખાણને “ મહારાણીનો ઢંઢેરો ” કહે છે.

પોતે મહારાણી હતાં, તેઓ પોતાના ધણીનો હુકમ માનતાં હતાં. પોતાનાં બાળકોને કેળવતાં અને જાતે સંભાળ રાખતાં. તેમને નવ બાળકો થયાં. ચાર કુંવરો હતા અને પાંચ કુંવરીઓ થઈ હતી. સૌથી મોટા કુંવર તે સાતમા એડવર્ડ, અને હાલના મહારાજ છઠા જ્યોર્જ તે તેમના પ્રપૌત્ર છે.

મહારાણી ૮૧ વરસ જીવ્યા હતાં અને તેમણે ૬૩ વરસ રાજ્ય ભોગવ્યું હતું.

એમને આપણો દેશ જોવાની ધણી હોંશ હતી. પણ એવા વગરજ તા. ૨૨-૧-૧૯૦૧ ને દિવસે તેઓ સ્વર્ગવાસી થયાં.

૮ આપણા દાદા દાદાભાઈ

નામે દાદા, કામે દાદા, ભારત દાદા દાદાભાઈ
નાના મોટા સૌના દાદા, નામ અમરે રહો દાદાભાઈ.

(લાલજી કલ્યાણજી ત્રિવેદી.)

દાદાભાઈનો જન્મ નવસારીમાં થયો હતો. તેઓ જાતે પારસી હતા. તેમના બાપનું નામ નવરોજ હતું. દાદાભાઈ ચાર વરસના થયા, અવામાં એમના પિતા ગુજરી ગયા. તેથી તેમની માતાએ એમને ઉછેર્યા અને ભણાવ્યા હતા. એમનું કુટુંબ પૈસેટકે ગરીબ હતું તો પણ દુઃખ વેઠીને, ઘણી કાળજી રાખી તેમની માતાએ દાદાભાઈને ખૂબ ભણાવ્યા હતા.

દાદાભાઈ મોટા થયા એટલે ધંધે વળગ્યા અને વિદાયત ગયા. ત્યાંના લોકો દશભક્ત દાદાભાઈ નવરોજી સુખી હતા, તે જોઈ હિન્દના લોકો એવા સુખી કેમ થાય તેનો

તેઓ વિચાર કરવા લાગ્યા. તેમને જણાયું કે જે આપણા દેશના બધા માણસો ભણેલા હોય તોજ સુખી થાય. આથી એક પણ બાળક ભણ્યા વગરનું ન રહે, તે માટે મફત ભણાવવાની નિશાળોની સગવડ કરવા સરકારને જણાવ્યું.

આ વખતે લોકો પોતાની છોકરીઓને ભણાવતા નહિ. પણ છોકરીઓને ભણાવ્યા સિવાય લોકો સુખી થઈ શકશે નહિ એમ લાગવાથી, છોકરીઓ માટે પણ કન્યાશાળાઓ ખોલાવી. તેથી આજ બધી કામની કન્યાઓ અને સ્ત્રીઓ ભણવા લાગી છે.

દાદાભાઈને નાતજાતનો ભેદ ગમતો નહોતો. તેઓ કહેતા કે હિન્દુ, મુસલમાન, શીખ, પારસી અને ખ્રિસ્તી વગેરે આપણે સૌ એક હિન્દુમાતાનાજ પુત્રો હોવાથી ભાઈઓ છીએ. તેથી સૌએ પોતાને “ હિન્દી ” ગણવા જોઈએ. પોતે પોતાને પારસી કહેવાને બદલે “ હિન્દી ” કહેતા હતા.

પ્રજાને શું શું દુઃખો છે અને તે સરકાર કેવી રીતે દૂર કરી શકે, તેમજ પ્રજા પોતાનાં દુઃખો સરકાર પાસે કેવી રીતે દૂર કરાવી શકે તે સમજાવવા માટે પોતાના મિત્રોની મદદથી સન ૧૮૮૫ માં હિન્દી પ્રજાની એક મહાસભા ઉભી કરી. એ મહાસભા તેજ “ કોંગ્રેસ ” છે. દર વરસે એ કોંગ્રેસની સભા થતી અને એ સભા પ્રજાને શું દુઃખ છે તે સરકારને જણાવતી. પણ તેમ કરવાથી પ્રજાનાં દુઃખો મટ્યાં નહિ. ત્યારે આપણા દેશના લોકોને “ સ્વરાજ્ય ” લેવા દાદાભાઈએ સમજાવ્યા.

દાદાભાઈને પૈસા કમાવા કરતાં દેશની સેવા કરીને, ગરીબોનાં દુઃખો દૂર થાય એવાં કામો કરવાની ધણીજ હોંશ હતી. આપણા દેશના લોકોની ગરીબાઈ સમજાવવા માટે તેઓ ઘણે ભાગે લંડનમાંજ રહેતા હતા. લંડનની રાજ્યસભા (પાર્લામેન્ટ) માં સભાસદ થયા હતા, અને ત્યાંના લોકોને હિન્દીઓનાં દુઃખો સમજાવ્યાં હતાં. તેમને આ બધાં કામો કરવામાં ઘણાં દુઃખો અને ઘણી હાડમારી ભોગવવી પડી હતી. દેશની આવી સેવા તેમની પહેલાં કોઈ હિન્દીએ કરી નહોતી, તેથીજ તેઓ આપ્પા હિન્દના “ દાદા ” કહેવાયા છે.

તેઓ એવા વિદ્વાન હતા, કે સૌ તેમની સલાહ લેવા આવતા અને વાર્ષિકૌય લૉર્ડ હારડીજ જેવા સરકારના મોટા અમલદારો પણ દાદાભાઈને ઘેર જતા હતા.

ઘરડા થયા પછી મુંબઈમાં અંધેરી પાસે વેસાવામાં રહેતા હતા. રોજ સાંજે ગાડીમાં બેસી ફરવા નીકળતા હતા. દાદાભાઈની ગાડી આવે કે રસ્તામાં છોકરાંઓ તેમને વીંટી વળતાં હતાં. દાદાભાઈ સૌ છોકરાંઓની સાથે હસતા, વાતચીત કરતા અને મઝા કરાવતા. તેઓ બહુજ ઘરડા થયા હતા, અને બાણું વરસ જીવ્યા હતા.

૯ લોકમાન્ય બાળ ગંગાધર તિલક

તિલક મહારાજ મહારાષ્ટ્રના બ્રાહ્મણ હતા. તેમનો જન્મ રત્નાગીરીમાં થયો હતો. આપણા દેશમાં જેમ ગાંધી-

જીની જય બોલાય છે, તેમ તિલક મહારાજની જય પણ બધે બોલાતી હતી.

લોકમાન્ય બાળ ગંગાધર તિલક

પાંચ રૂપીયાના પગારથી એક મરાઠી નિશાળમાં શિક્ષકનો ધંધો કરતા હતા. તે પછી ધીમે ધીમે મોટી પદવીએ પહોંચ્યા હતા. પણ ગંગાધરે પોતાના પુત્ર તિલકને ભણાવવા માટે જાતેજ ઘણી કાળજી રાખી હતી.

તેમનું નામ કૃશ્ણ હતું. એમના પિતાનું નામ ગંગાધર હતું. અને તેમની અટક તિલક હતી. નાનપણમાં તેમને સૌ કૃશ્ણને બદલે “ બાળ ” કહીને બોલાવતા હતા, તેથી તેમનું નામ “ બાળ ગંગાધર તિલક ” પડી ગયું હતું.

તિલક મહારાજનો જન્મ થયો, ત્યારે એમના પિતા

તિલક મહારાજ ત્રણ વરસના થયા ત્યારથીજ એમના પિતા દરરોજ ધર્મના શ્લોકો શીખવતા અને આંક ભણાવતા. એમ એક કે દોઢ વરસમાં તો તિલક મહારાજ એટલું બધું ભણી ગયા હતા, કે ચાર વરસની નાની ઉંમરે કલાક દોઢ કલાક સુધી સંસ્કૃત શ્લોકો મોઢે બોલી શકતા. આવા શિક્ષણને લીધે એમનો સંસ્કૃત પર ભાવ વધ્યો અને તેથી મોટી ઉંમરે તિલક મહારાજ, ઉત્તમ પુસ્તકો લખી આપણને પોતાના જ્ઞાનનો વારસો આપી શક્યા હતા.

તેઓ ગણિતમાં ઘણું હોશિયાર હતા. શાળામાં દાખલ થયા, ત્યારે તેમના શિક્ષકે માનેલું કે આ ક, ખ, શિખનારો છોકરો હશે, પણ તે વખતે તિલક મહારાજના હિસાબ એટલા બધા પાકા હતા, કે શિક્ષક હજી તો બોલીને સમજાવતા હોય, તેટલામાંજ પોતે મોંઢેથીજ ગણીને જવાબ દઈ દેતા. મરાઠીનો અભ્યાસ પૂરો કર્યો ત્યાં સુધી એમણે કોઈ દિવસ પણ પાઠીમાં, પાઠિયા ઉપર કે કાગળમાં હિસાબ ગણ્યા નહોતા.

તેઓ શરીરે નબળા હતા. તેથી બધા તેમની મશકરી કરતા. આ પરથી ભણવાનું બાંધું કરી, તેમણે કસરત કરવા માંડી. રોજ સાષ્ટાંગ દંડવત્ નમસ્કાર કરતા, બેઠક કરતા, તરવા જતા, હલેસાં મારી હોટી ચલાવતા અને ખૂબ ચાલતા. એવી કસરત કરીને શરીર એવું મજબુત બનાવ્યું કે પહેલાં એક રોટલી ખાતા તે પણ પચતી નહોતી, તેને બદલે પછી

આરથી પંદર રોટલી તો થોડીવારમાં ખાઈ જતા અને તે તેમને પચી જતી હતી.

સોળ વરસની ઉંમરમાંજ માતાપિતા મરણ પામવાથી ઘરનો સંઘળો ભાર તિલક મહારાજને માથે પડ્યો હતો. છતાં પણ તેઓ ખૂબ ભણ્યા, અને કાયદાનો અભ્યાસ કરીને વકીલ બન્યા હતા.

જે તેમણે વકીલાતનો ધંધો કર્યો હોત, તો તેમાં ખૂબ કમાયા હોત. અને પોતાની હોશિયારીથી આગળ જતાં જડજ પણ બની શકત. પણ તેમણે તો પોતાના દેશની સેવા કરવાનો વિચાર કર્યો હતો, તેથી લોકોને કળવવા માટે શિક્ષકનો ધંધો લીધો હતો. અને પગાર પણ નામનો, માત્ર વીસ રૂપીઆજ લેતા હતા.

દેશસેવાના કામમાં તેમને ઘણાં દુઃખ પડ્યાં હતાં. છવીસ વર્ષની ઉંમરથી તે મરતાં સુધી તેમને શાન્તિથી બેસવાનો વખત મળ્યો નહતો. તેઓએ દેશને માટે જલનાં દુઃખો ભોગવ્યાં હતાં. આપણા દેશની આવી ભારે સેવા કરી હતી, તેથીજ લોકો તેમને “તિલક મહારાજ” અથવા “લોકમાન્ય” નાં માનવાળાં નામથી ઓલાવતા તથા “તિલક મહારાજકી જય” “લોકમાન્યકી જય” એમ પોકાર કરતા હતા.

તિલક મહારાજ દેશી પોશાક પહેરતા હતા. ધોતીયું, અંગરણું, માથે દક્ષિણી પાઘડી, પગમાં દક્ષિણી જોડા પહેરતા,

અને ખભે ખેશ રાખતા હતા. અને એ સઘળું દેશી કાપડનું બનાવેલું વાપરતા હતા.

જેલમાં રહીને તેમણે પુસ્તકો લખ્યાં હતાં. તેમાંના એક પુસ્તકને આપણે “ તિલકની ગીતા ” કહીએ છીએ.

એમણે મહારાષ્ટ્રની પ્રજામાં રાષ્ટ્રધર્મની લાગણી ઉતારવા માટે, તથા દેશના મહાન પુરુષોની યાદ તાજી રાખવા માટે, છત્રપતિ શિવાજી મહારાજની જયંતિ ઉજવવાનો રિવાજ દાખલ કરાવ્યો હતા. તથા શ્રીગણેશપતિના ઉત્સવોમાં સરઘસો કાઢવાની રીત પણ તેમણેજ શરૂ કરાવી હતી, અને એ રીતે તેમાં મહાખમ પર ચઢવું, કુસ્તી લડવી, લાઠી ફેરવવી, મંજરાથી અને લેઝીમથી ભજન કરતા કરતા એક સરખાં પગલાંથી વ્યવસ્થિત રીતે ચાલવું, તરવારના દાવ ખેલવા વગેરેની કસરતો કરવાનું શરૂ થવાથી, મહારાષ્ટ્રીઓના શરીરનું જોર વધે અને કસરત કરતાં આવડે એવું ઉત્તેજન આપ્યું હતું.

તેઓ આપણા દેશના મોટા નાયક હતા. એમનો સ્વર્ગવાસ સન ૧૯૨૦ ની સાલમાં મુંબઈમાં થયો હતો. એમના સ્વર્ગવાસથી લોકોને ઘણુંજ દુઃખ થયું હતું. આખું મુંબઈ શહેર તેમની સ્મશાનયાત્રાએ ગયું હતું. બહારગામથી પણ ઘણા લોકો આવ્યા હતા. ચોપાટી ઉપર એમનો અગ્નિસંસ્કાર કર્યો હતો. એમની ચિતા સુખડનાં લાકડાની બનાવી હતી. ચોપાટી પર ત્યાં હાલ તેમનું પુતળું મૂક્યું છે.

૧૦ મહાત્મા ગાંધીજી

ગાંધીજીને કોણ ના ઓળખે ? તેમનું નામ છે મોહનદાસ એમના પિતાનું નામ કરમચંદ અને માતાનું નામ પુતળીબાઈ. એમનું ગામ કાઠિઆવાડનું પોરબંદર.

સાબરમતીના સંત મહાત્મા
ગાંધીજી.

બાળપણમાં ગાંધીજી ખૂબ ભણ્યા. પછી વિલાયત ભણવા જવાનું થયું. એમનાં બા તો બહુ ધાર્મિક હતાં. તેમણે ના પાડી, કે ના ના ત્યાં જાય તો મારો મોહન વટલી જાય ! બહુજ સમજાવ્યાં ત્યારે ત્રણ કબુલાત લઈને રજા આપી.

ગાંધીજીએ કહ્યું, “ બા, તમારા ચરણમાં પડીને પ્રતિજ્ઞા લઉં છું, કે હું દારૂ

પીશ નહિ, માંસ ખાઈશ નહિ અને પારકી સ્ત્રીને મા યેન ગણીશ.” એ પ્રમાણે રજા લઈ વિલાયત ગયા અને બેરીસ્ટર થયા.

બેરીસ્ટર થયા પછી કોઈ ખોટા કાજો લાવે તો તેઓ કામ કરતા નહિ. થોડા વરસ પછી એક મેમણ ગૃહસ્થે

પોતાના કામને માટે ગાંધીજીને આફ્રિકા બોલાવ્યા. ત્યાં ગયાથી જાણ્યું કે પરદેશમાં હિન્દીઓનું માન નથી, કશી સગવડ નથી, કોઈ જાતના હક્ક નથી, અંત્યજે જેવી ભુંટી હાલત છે !

આ જાણ્યા પછી આજ સુધી તેમણે આપણા રીતરિવાજમાં અને આપણા ધર્મની સમજણમાં ઘણો સુધારો કર્યો. રાજદરબારી બાબતમાં હિન્દીઓને જાણીતા કર્યા. એ માટે જેલો પણ ભોગવી. બાળપણથીજ એમને સત્ય ઉપર ઘણો પ્રેમ છે. હરિશ્ચંદ્ર અને પ્રહલાદની વાતો એમને ઘણીજ વાણી છે.

ગાંધીજીએ અમદાવાદ પાસે સાબરમતીમાં એક આશ્રમ બોલ્યો હતો, તેથી તેઓ “સાબરમતીના સંત” કહેવાય છે. એ આશ્રમમાં હિન્દના કેટલાક પુરુષો, સ્ત્રીઓ અને બાળકો રહેતાં, અને હરિજનને પણ દાખલ કરતા.

તેઓ જ્ઞાતે મોઢ વાણીઆ છે. પણ પોતાને ખેડુત કહે છે. ધંધો પૂછે તો ખેતી અને વાણુકરનો કહે છે. ધર્મે વૈષ્ણુવ છે. “ગીતા અને રામાયણ” તો એમને ઘણાંજ વહાલાં છે તે માંહેલાં ઉપદેશ પ્રમાણેજ વર્તવા મથે છે. “વૈષ્ણુવ જન તો તેને કહીએ, જે પીડ પરાઈ જણેરે” અને “રઘુપતિ રાધવ રાજ રામ, પતિત પાવન સીતારામ” એ ભજનો તો હંમેશ ગાય છે.

જે કે તેઓ મન્દિરમાં દર્શન કરવા જતા નથી. તેમ મૂર્તિ પૂજતા નથી. પણ દરરોજ મગસંકે ચાર વાગે અને સાંજના સાત વાગે, ગમે ત્યાં હોય તો પણ ચોકસ વખતે પ્રાર્થના કરે છે એવા શ્રદ્ધાળુ ને ધાર્મિક છે. તેઓ સાચું મન્દિર

હિન્દુસ્થાનને ગણે છે. ગામે ગામ ફરે છે. લોકોને ઉપદેશ આપે છે. તેઓ ચોકખાઈ, વ્યવસ્થા અને વખતસર કામ માટે બહુ કાળજી ધરાવે છે હિન્દના ગરીબોને “ દરિદ્રનારાયણ ” કહે છે અને એ ગરીબોનાં દુઃખ ઓછાં કરવા માટે તેઓ જે કામ કરે છે, તેનેજ પ્રભુની સેવા કર્યા બરોબર ગણે છે.

આપણા દેશની ગરીબાઈ રેંટીયાથી મટશે એમ તેઓ માને છે. તેથી બધાને ખાદી પહેરવાનું અને સુતર કાંતવાનું કહે છે, અને એટલા માટેજ ત્રિરંગી વાવટા ઉપર રેંટીયાનું ચિત્ર રાખ્યું છે. તેઓ પોતે દરરોજ ઓછામાં ઓછું ૧૬૦ વાર સુતર કાંતે છે. રૂની પૂણી પોતેજ પીંજીને બનાવી લે છે. આખો દિવસ વખતપત્રક પ્રમાણે કામ કરે છે. દર સોમવારે બીલકુલ બોલતા નથી. (મૌન પાળે છે.) જરૂર પડે તો લખીને વાત કરે છે. તે દિવસે ખૂબ લખવાનું કામ કરે છે. લખવા માટે ટેબલપુરસી રાખતા નથી, પણ ઘુંટણ ઉપર કાગળ મૂકીને લખે છે. લોકોને પોતાના હાથે કામ કરવાની ટેવ પાડવા કહે છે. અને હવેથી તો નિશાળોના અભ્યાસક્રમમાંજ કામ કરવાનું શિક્ષણજ દાખલ કરાવનાર છે.

ગાંધીજી ઘરડા થયા છે તો પણ ઉતાવળા ચાલે છે. બેસે છે સારે ટટાર બેસે છે. સાદું અને થોડું જમે છે. દૂધ બકરીનું પીએ છે. સાધનો બહુજ થોડાં વાપરે છે. જાણે કોઈ સાધુ હોય તેમ બહુજ થોડામાં થોડી વસ્તુથી ચલાવી લે છે. ગાંધીજીને બાળકો તો બહુજ વહાલાં છે. હંમેશાં તેમનું મોંદું હસતું હોય છે. વાતો કરે છે સારે ખડખડાટ હસે છે. ગાંધીજીનાં કપડાં

વિષે જાણુવા જેવી વાત છે. તેઓ પહેલાં તો કોટ પાટલુનનો પરદેશી જેવો પોશાક પહેરતા હતા. પણ આપણે સાહેબ લોક નથી, કે આપણે એવો પોશાક જોઈએ! એમ લાગવાથી ધોતીયું, અંગરખું ને ફેંટા બાંધી કાઠિઆવાડી પોશાક પહેર્યો. ત્યાર પછી આખા હિન્દમાં પહેરાતો પોશાક પંચીયું, પહેરણ અને ટોપી પહેર્યો. અને તે પણ ખાદીનાંજ. વળી તે પછી તેમને જણાયું કે આપણા દેશના કરોડો માણસોને પહેરવા પૂરતાં લુગડાં મળતાં નથી, તેથી પોતે પણ બધાં કપડાં તજીને માત્ર એક તદ્દન ટુંકા પનાનું પંચીયું પહેરે છે !

તેઓ કહે છે કે હિન્દુસ્થાન એ ગરીબમાં ગરીબ દેશ છે. મારા દેશના કરોડો લોકોને અંગ ઢાંકવાને પૂરાં કપડાં નથી મળતાં, તો હું કેમ વધારે કપડાં પહેરી શકું ? દેશમાં કરોડો લોકોને એક ટંકનું પણ પૂરું ખાવાનું નથી મળતું, તો મારાથી સ્વાદવાળાં અને ભાતભાતનાં ભોજન કેમ જમાય ? વળી ઘણી વાર ગરીબ માણસની પેઠે આગબોટ અને આગગાડીમાં પણ ત્રીજા વર્ગના ડબ્બામાં ગરીબોની સાથેજ બેસે છે. તેઓ આવી આવી સેવા કરે છે તેથી તેમને લોકો “મહાત્માજી” કહે છે.

તેઓ માને છે કે હિન્દનો જય અહિંસામાંજ છે. એમની ઇચ્છા તો આખા જગતમાં લડાઈ મટાડીને શાન્તિ સ્થાપવાની છે. ગાંધીજી કાઢીને પોતાના દુષ્મન ગણુતા નથી. સરકારના જુલમો સામે લડે છે તો પણ ઘણા અંત્રેજો એમના મિત્રો છે. ઘણા અમેરિકનો એમને ભજે છે અને ઠેઠ આપણા દેશમાં એમને જોવા માટે આવે છે.

ગાંધીજીએ ઘણાં પુસ્તકો લખ્યાં છે. તેમાં “આત્મકથા” નામની ચોપડીઓ વાંચવા જેવી છે. “ નવજીવન ” નામના અઠવાડિક છાપામાં ગાંધીજી લેખ લખતા હતા અને હાલ “હરિજનબંધુ” માં લખે છે, તે તો રોજ વાંચ્યા કરીએ એવા છે.

તેઓ અંત્યજને “ હરિજન ” કહે છે. તેમને સુધારવા, સુખી કરવા અને તેઓ હિન્દુ હોવાથી, હિન્દુઓનાં મંદિરોમાં તેમને દાખલ થવાની છૂટ અપાવવા ધણીજ મહેનત કરે છે. જેને લીધે હાલ કેટલાંક દેશી રાજ્યોએ દેવ મંદિરોમાં તેમને દાખલ થવાની છૂટ આપી છે.

ગાંધીજીમાં ઘણા ગુણો છે. પોતે સાદા છે. સાચા છે. અને માતૃભાષા તો તેમને ધણીજ વહાલી છે. મહાત્માજીમાં હિન્દી લોકોને એટલો બધો વિશ્વાસ છે, કે હિન્દી મહાસભા તરફથી લંડનની ગોલમેજી પરિષદમાં મહાસભાવાદી પ્રજાજનોના વતી, એકલા મહાત્માજીનેજ ત્યાં મોકલ્યા હતા. અને ત્યાંના લોકોએ પણ ગાંધીજીને બહુજ માન આપ્યું હતું. આખા જગતમાં, એશિયાના એકજ અને એકલાજ મહાપુરુષ તરીકે, આજે ગાંધીજી માન પામી રહ્યા છે ! તેથી જગત વંદનીય કહેવાય છે !

આપણા દેશના મહાન સ્ત્રી પુરુષોની
(સચિત્ર)

ઐતિહાસિક વાતો

ખંડ બીજો
ત્રીજા ધોરણની વાતો

આ પહેલાં જે વાંચી ગયાં, તેમાં આપણા આખા દેશ માંહેલા અસલના અને હાલના મહા પુરુષોની વાતો હતી. પણ હવે તમે જે વાંચશો તે આપણા દેશના એક ભાગ માંહેલાંજ મહાન સ્ત્રીપુરુષોની વાતો છે.

આપણા દેશની પશ્ચિમે મુંબઈ પ્રાંત આવેલો છે. તેના ઉત્તરેના કચ્છથી થાણા સુધીનો મુલક તે ગુજરાત કહેવાય છે. ગુજરાત નામ “ગુર્જર રાષ્ટ્ર” ઉપરથી પડ્યું છે. ત્યાં પહેલાં ગુર્જર જાતના લોકોએ રાજ્ય સ્થાપ્યું હતું, તેથી ગુર્જર રાષ્ટ્ર એટલે ગુર્જરોનું રાજ્ય કહેવાયું અને હાલ તે પરથી ગુજરાત કહેવાય છે. ત્યાં ગુજરાતીઓ વસે છે, અને ગુજરાતી ભાષા બોલાય છે.

ગુજરાતની દક્ષિણે આવેલા મુલકને મહારાષ્ટ્ર (મહા=મોટા+ રાષ્ટ્ર=દેશ=મોટો દેશ) કહે છે. તેમાં આ અંગ્રેજી રાજ્યની પહેલાં, શિવાજી મહારાજે સ્થાપેલું મરાઠાઓનું સ્વતંત્ર મોટું રાજ્ય હતું. એ વિભાગના લોકો મરાઠી ભાષા બોલે છે.

ગુજરાતમાં અને મહારાષ્ટ્રમાં થઈ ગયેલાં મહાન સ્ત્રીપુરુષોની હકીકત ત્રીજા ધોરણનાં બાળકો માટે હવે આપવામાં આવે છે.

૧૧ સુલતાના ચાંદબીબી

[૧]

ચારસો વરસ પર આપણા દેશમાં ચાંદબીબી નામનાં

એ ક બ હા દુર
બેગમ હતાં એ-
મનું પીયર અહ-
મદનગરમાં હતું
અને સાસરી હં
બીજાપુરમાં હતું.
ચાંદબીબી
ધણાંજ રૂપાળાં
હતાં. તે આ
બાંગ પણુ થી જ
હાશિયાર અને
શૂરવીર હતાં.
વળી ફારસી,
અરબી, કાનડી
અને મરાઠી વગેરે

રણશૂરી બેગમ ચાંદબીબી.
ભાષાનો એમણે સારો અભ્યાસ કર્યો હતો. એ ઉપરાંત ચિત્ર-
કળા અને ગાયનશાસ્ત્રનું જ્ઞાન મેળવ્યું હતું. યુદ્ધવિદ્યા તો

એવી સરસ શીખ્યાં હતાં કે ભલભલા શરવીર યોદ્ધાઓને પણ હરાવી શક્યાં હતાં.

સાસરે ગયા પછી પોતાના સારા ગુણોથી અને ભણુતરથી સાસરીયાંઓનાં મન હરી લીધાં હતાં. પોતાના રાજમહેલની વ્યવસ્થા ઉપરાંત, રાજવહીવટ કરવામાં પોતાના પતિને મદદ કરતાં હતાં એટલુંજ નહિ પણ દરેક વખતે હથિઆર સજ્જ, ઘોડે બેસી પોતાના પતિ સાથે લડાઈમાં જતાં હતાં. ચાંદબીબી એક સ્ત્રી હોવા છતાં તેમની આવી બુદ્ધિ અને પરાક્રમ જોઈ, તેમના પતિ અને બીજાપુરની પ્રજા તેમના પર બહુજ વહાલ રાખતી હતી.

થોડા વરસ પછી તેમના પતિ અપુત્ર મરણ પામ્યા અને ચાંદબીબી વિધવા થયાં ! આવા દુઃખના સમયે પણ ધીરજ રાખીને પોતાના પતિની પેઠજ રાજ્યકારભાર ચલાવવા માંડ્યો. તેમનો એક નવ વરસનો ભત્રીજો હતો. તેને રાજગાદી પર બેસાડ્યો હતો. અને તેના વાલી તરીકે પોતે કામ કરતાં. બુધવાર તથા શુક્રવાર સિવાય દરરોજ દરબાર ભરી બાળ સુલતાનને સાથે રાખી, તેને તખ્ત પર બેસાડી પોતે ન્યાય ચુકવતાં હતાં. આથી પ્રજાને રાજની ખોટ પડતી નહોતી, તેમને કોઈ જતનું દુઃખ નહોતું અને રાજ્યમાં સુખ શાન્તિ રહેતી હતી. તથા પ્રજા તેમના તરફ પૂજ્યભાવ રાખતી હતી. પણ પ્રધાનોને રાજસત્તાનો લોભ થયો અને ચાંદબીબીને સતારાના કિલ્લામાં કેદ કર્યો ! આ બનાવથી બીજાપુરની રૈયત બહુજ ગુસ્સે થઈ, તેઓએ અમીર ઉમરાવો અને લશ્કરી લોકોને

લેગા કરી, કેદ કરનાર પ્રધાનને હાંકી કાઢ્યો અને ઘણી ધામધુમથી માન સાથે બેગમ ચાંદબીબીને છોડાવી લાવ્યા.

આ પ્રમાણે બેગમ ચાંદબીબીએ પોતાની અકલ હેશિયારી, સદ્ગુણ અને પરાક્રમથી પોતાના પતિના મરણ પછી બીજાપુરનું રાજ્ય ટકાવ્યું, સાચવ્યું, રૈયતને સુખી કરી, પોતાના બાળ ભત્રીજાને ઉછેરી મોટા કર્યો અને તેને ભણાવી ગણાવી રાજ્યકારભાર શીખવ્યો; તથા ઉમ્મરલાયક થયો એટલે તેને રાજ્યકારભાર સોંપી દીધો.

[૨]

બેગમ ચાંદબીબીએ તો પોતાના પીયરનું રાજ્ય પણ સંભાળ્યું હતું. એમના પિતાના મરણ પછી તેમના ભાઈઓ, ભત્રીજાઓ અને સરદારો રાજસત્તા માટે બંડ કર્યા કરતા હતા. આવી અંધાધુંધીમાં એક મંજુ નામના સરદારે પોતાની સત્તા જમાવવા માટે દિલ્હીના મોગલ પાદશાહ અકબરની મદદ માગી. તેથી તેનો શાહજહાં મુરાદ મોટા સૈન્ય સાથે આહમદનગર આવવા નીકળ્યો. મોટું સૈન્ય જોઈ મંજુ અને બીજા સરદારો ગભરાયા અને તેમને હઠાવવા બેગમ ચાંદબીબીની મદદ માગી. ચાંદબીબી આવ્યાં, રાજકારભાર પોતાના હાથમાં લીધો અને મોગલોના મોટા સૈન્ય સામે હિમ્મતથી લડ્યાં. તેમાં તેમના ઘણા સૈનિકો કપાઈ મુગ્યા. તમામ દારૂ-ગોળો પણ ખૂટી ગયો. સધળા સરદારો હવે તદ્દન હિમ્મત હારી ગયા. પણ આવી દશામાંએ રણશૂરાં ચાંદબીબી જરા

પણ મુંઝાયાં નહિ. તેમણે સોનારૂપાનાં વાસણો, ઘરેણાં અને સીકા વગેરે સધળું ગળાવી નાખ્યું અને તેના ગોળા બનાવી, તેને દારૂગોળાને બદલે બહુક અને તોપોમાં ભરી લડવા લાગ્યાં !

દુષ્મનોએ અહમદનગરના કિલ્લામાં સુરંગો ફેાડી ગાબડાં પાડ્યાં અને કટલુંક સૈન્ય કિલ્લામાં દાખલ પણ કર્યું. હવે

જીતવાની આશા ના રહી. પણ ચાંદબીબી બખ્તર પહેરી, હાથમાં તરવાર લઈ, તે જગ્યા પર સૈન્ય સાથે ધસી આવ્યાં અને સૂર્યોદયથી સંધ્યાકાળ સુધી દુષ્મનો પર એવાં તૂટી પડ્યાં કે તેમને તોળા પોકરાવી પાછા હટાવ્યા !

ચાંદબીબીનું અજબ શૌર્ય અને અચળ ધીરજ જોઈ મુરાદે સંધી કરી, અને તેમનું સન્માન કરી તેમના પરાક્રમ માટે

“સુલતાના ચાંદબીબી” એવી પદવી આપી. આ વખતે ચાંદબીબી એકાવન કે બાવન વરસનાં ધરડાં હતાં !

પણ ત્યાર પછી વળી પાછા મોગલોના હુમલા તો થયાજ કરતા હતા. આ બેગમને હરાવી અહમદનગરનું રાજ્ય તાબે કરવા માટે અકબર પણ જાતે લડવા આવ્યા હતા. તોએ તે ચાંદબીબીને હરાવી શક્યા નહોતા. પણ અહમદનગરનાજ એક પઠાણ સરદારે ચાંદબીબીનું દગાથી ખૂન કર્યું અને તેથી તે મરણ પામ્યાં ! આથી મોગલોએ અહમદનગર જીત્યું. એ રાજ્યમાંથી સુલતાનની સત્તા ગઈ, મોગલોની આણ વર્તી અને અહમદનગર પરતંત્ર થયું !

સુલતાના ચાંદબીબીને સ્વતંત્રતા બહુજ વહાલી હતી. તેમણે આખી જિંદગીમાં ઘડપણ સુધી સાસરીયા અને પીયે-રીયાનાં રાજ્યો સંભાળવાનુંજ કાર્ય કર્યું હતું. તે માટે જાતે યુદ્ધ કર્યો હતાં, અનેક સંકટો ખમ્યાં હતાં અને તે રાજ્યો સ્વતંત્ર રાખવા માટેજ એમને વગર મોતે મરવું પડ્યું હતું !

૧૨ વલ્લભીપુરનો નાશ

ગુજરાતમાં હાલ ભાવનગર શહેર છે, તેનાથી થોડે દૂર ચૌદસો વર્ષ પર વલ્લભીપુર નામનું એક મોટું શહેર હતું. ત્યાંની પ્રજા પૈસેટકે સુખી હતી. શહેરમાં ઘણા મહેલો, મંદિરો

અને બાગબગીચા હતા. વેપારધંધો સારો ચાલતો હતો. તેથી બીજા ગામના લોકો પણ કમાવાને માટે ત્યાં આવીને વસ્યા હતા. એ શહેરના રાજાનું નામ શિલાદિત્ય હતું.

એ શહેરમાં કાકુ નામનો એક મારવાડી આવીને વસ્યો હતો. પહેલાં તે એટલો બધો ગરીબ હતો કે લોકો તેને “ રંક ” કહીને બોલાવતા હતા. તે મારવાડ છોડીને વલ્લભીપુરમાં આવી રહ્યો. અને વેપારધંધામાં ધીમે ધીમે ઘણું ધન કમાયો અને મોટા કરોડાધિપતિ બન્યો. તેણે સારા બંગલા બંધાવ્યા, દાગીના ધડાવ્યા અને પોતાની દીકરી માટે રત્ન જડેલી કાંસકી કરાવી. એ કાંસકી શિલાદિત્ય રાજાની કુંવરીના જોવામાં આવી. કુંવરીએ રાજાને કહ્યું કે એ કાંસકી મને ઘણી ગમે છે માટે તે આપો. તેથી રાજાએ કાકુ પાસે તે માગી. કાકુએ તે આપવા ના પાડી. રાજાએ કહ્યું કે જો તલા પૈસા જોઈતા હોય તેટલા લો, પણ મારી કુંવરી માટે એ કાંસકી આપો. કાકુએ તોએ તે આપવાની સાફ ના પાડી. એટલે રાજાએ બળબળીથી એ કાંસકી લઈ લીધી. આ પરથી કાકુને ઘણો ક્રોધ ચઢ્યો. પોતે તો રાજા સામે લડી શકે તેમ નહોતું, તેથી તે સિંધમાં ગયો. ત્યાંના રાજાને મળ્યો, સઘળી વાત કહી અને એક કરોડ રૂપીઆ ભેટ આપીને વલ્લભીપુર ઉપર આચીંતી ચઢાઈ કરાવી. તે લડાઈમાં શિલાદિત્ય મરાયા અને વલ્લભીપુરનો નાશ થયો !

કાકુ ગરીબાઈમાંથી મોટા પૈસાવાળો આ શહેરમાં જ થયો હતો. પૈસાના અભિમાનમાં પોતે, તે ઉપકાર ભૂલી ગયો. અને

(૪૯)

પૈસાના જોરે તેણે પોતાના રાજનો અને પ્રજાનો નાશ કરાવ્યો, તેથી તે દેશદ્રોહી કહેવાયો. જે લોકો પોતાના લાભ માટે કે અભિમાનને લીધે, કાકુની પેઠે પોતાના દેશને નુકસાન થાય એવાં કામ કરે, તે દેશદ્રોહી એટલે દેશના દુષ્મન કહેવાય.

શિલાદિત્ય રાજાએ સત્તાના બળથી કાકુની કાંસકી લઈ લીધી, એ રાજા તરીકે તેણે ખોટું કામ કર્યું. રાજનો ધર્મ તો પોતાની રૈયતનાં જનમાલનું રક્ષણ કરવાનો છે. આ ધર્મ શિલાદિત્ય રાજા ચૂક્યા, તો તેનો અને તેના રાજ્યનો નાશ થયો !

૧૩ રાણી રૂપસુંદરી અને કુંવર વનરાજ

રાણી રૂપસુંદરી, ગુજરાતના રાજા જયશિખર ચાવડાની રાણી હતાં. તે ઘણાં રૂપાળાં અને સમજી હતાં. તેના ભાઈનું નામ સુરપાળ હતું. તે પણ બુદ્ધિવાળા, વિશ્વાસુ અને પરાક્રમી હતા. જયશિખર ચાવડાએ તેને પોતાની સેનાના સેનાપતિ નીમ્યા હતા.

જયશિખરની રાજધાનીનું શહેર પંચાસર નામે હતું. તે કચ્છના નાના રણને કાંઠે ઝીંઝુવાડા ગામ પાસે આવેલું હતું. તે પોતાની પ્રજાના સુખ માટે કાળજી રાખતા હતા, તેથી તેની કીર્તિ દેશે દેશમાં ગવાતી હતી.

દક્ષિણમાં કલ્યાણી નામે શહેર હતું. ત્યાં ભુવડ નામે